

УДК 07(=512.19:477.75-074)«2014/2021»
DOI <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-3/42>

Юксель Г. З.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРО ФОРМУВАННЯ КРИМСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЙНО-МЕДІЙНОЇ ПАРАДИГМИ В КОНТЕКСТІ ОКУПАЦІЇ 2014 РОКУ (2014–2021)

Метою наукової статті є з'ясування еволюції кримської інформаційно-медійної парадигми (системи понять, уявлень, цінностей, форм реалізації) як основи інформаційної політики України, спрямованої на деокупацію тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя. Досягнення мети стає можливим шляхом виконання завдання з розкриття поняття «кримська інформаційно-медійна парадигма», опису її ідейно-змістового та функціонального аспектів. Формування кримської інформаційно-медійної парадигми розглядається в контексті окупації 2014 року невіддільної частини незалежної України – Автономної Республіки Крим і міста Севастополя – та її наслідків: примусової трансформації медійної сфери Криму, формування принципів і засад інформаційної політики України щодо тимчасово окупованої території півострову.

Загальна методологія дослідження заснована на розгляді проблеми окупації Автономної Республіки Крим і міста Севастополя 2014 року як окремого соціально-політичного явища, яке зайняло своє місце в політичному житті України й формуванні внутрішньої та зовнішньої політики держави. У роботі використані загальнонаукові методи емпіричного дослідження: аналіз, узагальнення, систематизація, абстрагування тощо.

Висновки. Ми розглядаємо кримську інформаційно-медійну парадигму як систему знань і цінностей, що визначає пріоритет у виборі цілей і засобів їх досягнень, як конструкцію із цілісного осмислення пізнавальної та практичної діяльності з наявною кінцевою метою. Головним поняттям (кінцевою метою) у діяльності державних інституцій і громадянського суспільства необхідно вважати деокупацію півострова через реалізацію заходів військового або політичного характеру, проведених з метою повернення контролю держави або встановлення контролю міжнародними організаціями над раніше окупованими територіями України. Система цінностей, ідеологічні установки стосовно оцінювання та розвитку подій, погляди та громадянська позиція, концептуальний підхід суспільства в цьому питанні, які цементують поняття «кримська інформаційно-медійна парадигма», базуються на міжнародних і державних нормативно-правових актах щодо визнання окупації Криму як злочину. Попри те що термін «деокупація» не має правового визначення в законодавстві України, він зображає й сучасний процес, і кінцеву мету дій України стосовно тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя на загальнонаціональному та міжнародному рівнях.

Ключові слова: Україна, Крим, ЗМІ, парадигма, мас-медіа, окупація, свобода слова.

Постановка проблеми. Формування й установа кримської тематики в медійному просторі України в контексті окупації (термін «окупація» використовується відповідно до Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 19 грудня 2016 року № 71/205, яка засвідчує «тимчасову окупацію» Криму, – прим. авт.) Автономної Республіки Крим і міста Севастополя 2014 року – складне, багатоаспектне та багаторівневе явище. Воно відрізняється різноманітністю подій, заходів, соціальних явищ, процесів, у який включені представники державної влади та громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Термін «парадигма» у філософію науки вперше

впровадили Г. Бергман, Л. Й. Вітгенштайн, однак справжній пріоритет у його використанні й поширенні належить Т. Куну, який у книзі «Структура наукових революцій» (1962) [8] пише про можливість виділення двох основних аспектів парадигми: епідемічного й соціального. Автор здійснив спробу елімінувати із сучасного філософського дискурсу нормативістські (властиві, зокрема, неопозитивізму та критичному раціоналізму) образи науки. За Т. Куном, наукова революція – це зміна парадигм, точніше, повна або часткова зміна «дисциплінарної матриці» [14, с. 471].

У сучасних теоретико-методологічних наукових роботах, які присвячені сутності терміна

«парадигма», її розвиток розглядається дослідниками в різних галузях: мова та література, наука, освіта, економіка, політика, соціальні комунікації. Питання існування парадигми як методології наукової діяльності описано в роботах таких авторів, як М. Фуко, І. Лакатос, Ю. Яковець, Д. Бом, Р. Шейдрек, К. Прибрама, Дж. Марголіс, М. Кастельс та ін. До проблеми тлумачення та змістового наповнення терміна «парадигма» («парадигмальний підхід», «парадигмальність як методологічний підхід для дослідження діяльності соціальних інститутів») у сфері економіки зверталися У. Бек., С. Бобилев, В. Воронкова, Я. Корнай, В. Лук'янов, Г. Кривобороденко; у галузі політологічних наук: К. Гаджієв, І. Алексєєнко, Г. О. Москаленко, Л. Хорішко, Г. Ярчук, С. Романюк, Г. Сенкевич, А. Старостин; у сфері культури та масових комунікацій: Д. Дюжев, І. Кисарець, З. Портико, О. Соболев, Й. Фрідмен, О. Шепеляк та ін.

У новітніх працях, зокрема, у сфері лінгвістики, економіки, соціальних комунікацій дослідники звертають увагу на проблему становлення інформаційно-медійної парадигми. «Її формування зумовлене новими інформаційними технологіями, що впливають на комунікативно-когнітивну діяльність людини, у рамках яких визначають поняття «світ глобального доступу до інформації»; «інформаційний привід»; «інформаційно-медійна мовна особистість»; «інформаційне поле особистості», «інформаційне поле тексту»; «інформаційні хвилі» [4].

Постановка завдання. Метою наукової статті є з'ясування еволюції кримської інформаційно-медійної парадигми (системи понять, уявлень, цінностей, форм реалізації) як основи інформаційної політики України, спрямованої на деокупацію тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Досягнення мети стає можливим шляхом виконання завдання з розкриття поняття «кримська інформаційно-медійна парадигма», опису її ідейно-змістового та функціонального аспектів. Формування кримської інформаційно-медійної парадигми розглядається в контексті окупації 2014 року невіддільної частини незалежної України – Автономної Республіки Крим і міста Севастополя – та її наслідків: примусової трансформації медійної сфери Криму, формування принципів і засад інформаційної політики України щодо тимчасово окупованої території півострову.

Загальна методологія дослідження заснована на розгляді проблеми окупації Автономної Республіки Крим і міста Севастополя 2014 року як окре-

мого соціально-політичного явища, яке зайняло своє місце в політичному житті України та формуванні внутрішньої та зовнішньої політики. У роботі використані загальнонаукові методи емпіричного дослідження: аналіз, узагальнення, систематизація, абстрагування тощо.

Виклад основного матеріалу. Кримська інформаційно-медійна парадигма – сукупність явищ теоретичної й суспільно-політичної дійсності, які об'єднують певний конгломерат цінностей і поглядів, що сформувалися, еволюціонували та продовжують свою трансформацію в контексті такого потужного соціально-політичного явища в історії сучасної України, як тимчасова окупація Автономної Республіки Крим і міста Севастополя 2014 року з боку Російської Федерації. «Прагнення згрупувати окремі явища суспільного життя через визначення одного чинника, що детермінує та призводить сучасних авторів до розуміння парадигмальності. Парадигмальний підхід дає можливість для «створення інструментарію, здатного охопити весь багатовимірний спектр взаємодії політичних інститутів і засобів, методів, звичаїв, підходів до управління, що існують у конкретному суспільстві», – зазначає український дослідник І. Алексєєнко [2]. Якщо спроектувати такий підхід на кримський сценарій, стає можливим охоплення, систематизація, структуризація всього спектру явищ і подій в інформаційній сфері України після окупації Криму 2014 року до однієї системи, яка має певні ознаки, риси, характеристики.

Окупація Криму – багатоаспектне явище, яке призвело до переформатування чинного порядку функціонування всіх сфер життєдіяльності українського суспільства. В інформаційному вимірі це також різноманітний процес, який характеризується наявністю взаємопов'язаних дій, явищ, властивостей. Природа подій, пов'язаних з окупацією Криму, виступила основою для формування та еволюції кримської інформаційно-медійної парадигми. До 2014 року не існувало засад для виникнення «кримської» парадигми, бо не було основи для розробки окремої інформаційної політики стосовно Криму. Обговорення й змістове наповнення її почалося після новітнього етапу подій в історії сучасної України, яка опинилася в ситуації зовнішньої агресії та викликів.

В основу філософського осмислення й соціально-правового функціонування кримської інформаційно-медійної парадигми покладено низку рішень міжнародних організацій, чинних нормативно-правових актів (закони, постанови,

рішення) Української держави, документи із захисту безпеки й територіальної цілісності країни, зокрема Концепцію національної безпеки, складником якої є Воєнна доктрина України (2003), Доктрина національної інформаційної безпеки (2017), Стратегія інформаційної реінтеграції Криму (2018), Стратегія воєнної безпеки України (2021), Стратегія деокупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь (2021). З 2014 року створена нормативно-правова база, яка регламентує порядок роботи з тимчасово окупованою територією Автономної Республіки Крим і м. Севастополя [2]. Протягом сьомого року окупації Криму на державному рівні прийнято стратегічні документи стосовно «Кримської стратегії», зокрема Указ Президента України № 117/2021, Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя» від 11 березня 2021 року [11], Указ Президента України № 121/2021, Рішення Ради національної безпеки і оборони України «Про Стратегію воєнної безпеки України» від 25 березня 2021 року [12], які ще раз закріплюють норми державної політики в цьому питанні. На підтримку України з питання захисту територіальної цілісності й недоторканості власних кордонів за 2014–2021 роки прийнято 9 резолюцій Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (ООН) [19], 5 резолюцій Ради ООН з прав людини, майже 15 резолюцій Європейського Парламенту [17; 18], 21 резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) на підтримку територіальної цілісності України [21], 7 резолюцій Парламентської Асамблеї Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ПА ОБСЄ) стосовно порушення з боку РФ міжнародного права щодо України, 12 рішень Виконавчої Ради ЮНЕСКО щодо моніторингу ситуації в Криму [22], численні рішення НАТО на підтримку України, складено 4 позовів України до міжнародних судів, зокрема Міжнародного суду ООН, Європейського суду з прав людини.

Саме такий підхід, як парадигмальний, надає розуміння й можливість для систематизації подій і явищ у медійному середовищі. Мова йде про комунікаційні процеси на різних рівнях: державних інститутів (виконавча, законотворча влада, місцеві органи самоврядування); громадянського суспільства (громадські організації, волонтерські об'єднання, благодійні фонди, громадські рухи, групи або спільнот за інтересами); впливові особи (громадяни, активісти). Ідеологічні принципи, які

покладені в основу чинної парадигми, формують притаманні риси, наповнюють функціонування кримської інформаційно-медійної парадигми. Наявність таких елементів цементує кримську інформаційно-медійну парадигму та представляє її як цілісну систему світогляду, а саме:

- система цінностей та ідейного наповнення;
- концептуальний підхід до реалізації та втілення рішень;
- наявність чітко окресленої головної кінцевої мети;
- принципи діяльності, яких дотримуються майже «за умовчанням»;
- функціональність і різноманітність форм реалізації ідей – від викритих до підпільних;
- велика кількість акторів, активність гравців (акторів) і їхній вплив на державну політику й формування суспільної думки;
- різні рівні діяльності: державний, суспільний, індивідуальний;
- відносна синхронність і швидка реакція в діях гравців;
- велика внутрішня мотивація для діячів.

Одним із показників наявності ціннісних установок у парадигмі є протистояння кримського суспільства проти інформаційних «вбросів» різноманітних ідей стосовно окупованого Криму, більшість із яких були досить провокативні. Протягом окупації час від часу вони з'являються в медійному середовищі України та пропонуються українському суспільству, але більшість із них не знаходить підтримки та не руйнує ідейно-концептуальних основ медійної парадигми. Так, різноманітними політиками та діями пропонувалося отримати контрибуцію від Російської Федерації за окупований Крим, розглянути питання здачі Криму в оренду, «заморозити», тобто відкласти, питання повернення Криму на певний час. Наприкінці 2020 – протягом 2021 років таким провокативним питанням стала проблема водопостачання дніпровської води в тимчасово окупований Крим. Однак такі пропозиції не знайшли відгук в українському суспільстві, серед представників кримської спільноти як неприпустимі й такі, що не відповідають позиції та законодавству України.

Висновки і пропозиції. Більшість дослідників погоджується, що в епістемічному плані «парадигма» – це сукупність фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що виступають як зразок наукової діяльності. У соціальному вимірі «парадигма» характеризується через конкретну наукову спільноту, що поділяє її, цілісність і межі якого вона визначає.

Таке багатогранне поняття, як «парадигма», залежить від обумовленого часом та обставинами контексту й представляє сталі на певний період теоретичні засади (стиль, традиція, концепція, генеральна ідея, закон) і їх практичне втілення.

Такий потужний і складний соціально-політичний процес, як окупація Автономної Республіки Крим і міста Севастополя 2014 року, не міг не відбитися в медійному просторі України та світу. Формування й установлення кримської тематики в медійному просторі України саме в контексті окупації відрізняється різноманітністю подій, заходів, процесів, явищ, тенденцій, ініціатив, у які включені представники як державної влади, так і громадянського суспільства. Аналіз проблеми повернення території Криму під контроль України впливає з розуміння наявності на сучасному історичному етапі двох шляхів: військового та політико-дипломатичного. Політико-дипломатичний напрям охоплює різні сфери діяльності: політичну, дипломатичну, правову (у тому числі правозахисну), соціально-гуманітарну, культурно-інформаційну. Висвітлення діяльності акторів процесу в усіх цих напрямках формує та наповнює «кримську інформаційно-медійну парадигму».

Ми розглядаємо кримську інформаційно-медійну парадигму як систему знань і цінностей,

що визначає пріоритет у виборі цілей і засобів їх досягнень, як конструкцію із цілісного осмислення пізнавальної та практичної діяльності з наявною кінцевою метою. Головним поняттям (кінцевою метою) в діяльності державних інституцій і громадянського суспільства необхідно вважати деокупацію півострова як процесу реалізації заходів військового або політичного характеру, проведених з метою повернення контролю держави або встановлення контролю міжнародними організаціями над раніше окупованими територіями України. Система цінностей, ідеологічні установки стосовно оцінювання та розвитку подій, погляди та громадянська позиція, концептуальний підхід суспільства в цьому питанні, які цементують поняття «кримська інформаційно-медійна парадигма», базуються на міжнародних і державних нормативно-правових актах щодо визнання окупації Криму як злочину. Попри те що термін «деокупація» не має правового визначення в законодавстві України, він зображає і сучасний процес, і кінцеву мету дій на загальнонаціональному та міжнародному рівнях України стосовно повернення тимчасово окупованої території Автономній Республіці Крим і міста Севастополя й установлення української державності.

Список літератури:

1. Актуальні орієнтири державної політики щодо тимчасової окупації Автономної Республіки Крим та м. Севастополя. Київ, 2020. URL: <https://cutt.ly/JmWme9u> (дата звернення: 01.02.2020).
2. Алексєєнко І. Г. Соціально-гуманітарні дослідження форми правління: парадигмальний контекст. *Політичні проблеми міжнародних систем та глобального світу. Економічний часопис*. 2011. № 1-2. С. 6–9.
3. Бобыльєв С. Устойчивое развитие: парадигма для будущего. *Мировая экономика и международные отношения*. 2017. Том 61. № 3. С. 107–113.
4. Болотнов А. В. О некоторых ключевых понятиях формирующейся информационно-медийной парадигмы в русистике. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-nekotoryh-klyuchevyh-ponyatiyah-formiruyusheysya-informatsionno-mediyu-paradigmy-v-rusistike> (дата звернення: 01.02.2020).
5. Гаджиев К. С. Общественно-политическая парадигма: понятие и основные характеристики. Москва: Политическая наука, 1994. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-996.html> (дата звернення: 01.02.2020).
6. Грубов В. М. Ліберальна парадигма в формуванні європейської колективної безпеки XXI століття: автореф. дис. ... докт. політ. наук : 21.01.01 / Рада національної безпеки та оборони України, Національний ін-т проблем міжнародної безпеки. Київ, 2008. 34 с.
7. Кисарець І. А. Політико-культурна парадигма державної інформаційної політики: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03. Київ: Нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2008. 18 с.
8. Кун Т. Структура научных революций / пер. с англ. И. З. Налетова. Москва: Прогресс, 1975. 278 с.
9. Лук'янов В. Синергетична парадигма розвитку фінансових ринків та фінансової економіки. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9 (135). С. 17–24.
10. Портико З. Сучасна парадигма теорії інформації. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Серія «Філологічні науки»*. 2008. Вип. 17. С. 36–40.
11. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя»: Указ Президента України № 117/2021. URL: <https://bit.ly/3uzwKVt> (дата звернення: 12.03.2021).
12. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 26.03.2021).

13. Федірко О. Парадигма локального інноваційного розвитку в економіці ЄС : автореф. дис. ... докт. екон. наук : 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини». Київ : КНЕУ, 2017. 37 с.
14. Философский энциклопедический словарь. Київ : Абрис, 2002. 751 с. URL: <https://bit.ly/3wwVht6> (дата звернення: 01.02.2020).
15. Чужиков А. В. Медійна таксономія в системі глобальних парадигм. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2018. Вип. 136. С. 67–83.
16. Шепетяк О. Поняття парадигми у філософії мови і науки. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Філософія»* : збірник наукових праць. Чернівці : Рута, 2008. Вип. 389–390. С. 169–172.
17. European Parliament (2014), Recent developments in Ukraine: threats to the functioning of democratic institutions / Resolution 1988 (2014) Final version. URL: <https://bit.ly/3jWqsva> (accessed: 20.12.2014).
18. European Parliament (2015), Situation in Ukraine. European Parliament resolution of 15 January 2015 on the situation in Ukraine (2014/2965(RSP)). URL: <https://bit.ly/3yseX2y> (accessed: 22.02.2015).
19. General Assembly of the United Nations (2014), Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014 [without reference to a Main Committee (A/68/L.39 and Add.1)] 68/262. Territorial integrity of Ukraine. URL: <https://bit.ly/3xqiH4v> (accessed: 05.12.2014).
20. Kuhn Th. *The New Encyclopedia Britannica*. Volum 7. London : Britanica, 2003.
21. The PACE Resolutions on Ukraine (2019). URL: <https://coe.mfa.gov.ua/en/partnership/pace-resolutions-ukraine> (accessed: 31.01.2020).
22. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2021), Provisional Timetable of The Programme And External Relations Commission (PX)1 (22 January 2021 – In presential meeting). URL: <https://bit.ly/3qROgBO> (accessed: 23.01.2021).

Iuksel G. Z. THE FORMATION OF THE CRIMEAN INFORMATIONAL AND MEDIA PARADIGM IN THE CONTEXT OF THE OCCUPATION OF CRIMEA (2014–2021)

The purpose of the scientific article is to clarify the evolution of the Crimean information and media paradigm (system of concepts, ideas, values, forms of implementation) as the basis of the information policy of Ukraine aimed at deoccupation of the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea and Sevastopol. Achieving the goal becomes possible by fulfilling the task of revealing the concept of “Crimean information and media paradigm”, a description of its ideological and semantic and functional aspects.

The formation of the Crimean information and media paradigm is considered in the context of the 2014 occupation of an integral part of independent Ukraine – the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol – and its consequences: forced transformation of the Crimean media sphere, Ukraine’s information policy principles formation. The general methodology of the study is based on the problem of occupation of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol in 2014 as a separate socio-political phenomenon that has taken its place in the political life of Ukraine and the formation of domestic and foreign policy. The general scientific methods of empirical research are used in the work: analysis, generalization, systematization, abstraction, etc.

We consider the Crimean informational and media paradigm as a system of knowledge and values that determines the priority in the choice of goals and means of their achievement, as a construction for a holistic understanding of cognitive and practical activities with the existing ultimate goal. The main concept (ultimate goal) in the activities of state institutions and civil society should be considered the deoccupation of the peninsula as a process of military or political measures taken to regain state control or establish control by international organizations over the previously occupied territories of Ukraine. The system of values, ideological attitudes towards the assessment and development of events, views and civic position, the conceptual approach of society in this matter, which cement the concept of “Crimean information and media paradigm” are based on international and state regulations recognizing the occupation of Crimea as a crime. Although the term “deoccupation” has no legal definition in Ukrainian law, it depicts both the current process and the ultimate goal of Ukraine’s actions in relation to the temporarily occupied territory of the Autonomous Republic of Crimea and the city of Sevastopol at the national and international levels.

Key words: *Ukraine, Crimea, mass media, paradigm, mass media, occupation, freedom of speech.*